

*Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.051.116
Львівського національного
університету імені Івана Франка
доктору політичних наук, професору,
професору кафедри теорії
та історії політичної науки
Вдовичину Ігорю Ярославовичу*

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцента,
доцента кафедри політології та міжнародних відносин Національного
університету «Львівська політехніка» Кукарцева Олега Вікторовича
на дисертацію Ковальчука Михайла Васильовича
«Принципи формування предмета політології в її історії»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 052 Політологія**

1. Актуальність, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Істотною рисою наукової діяльності є її рефлексивність. Наука спрямована не тільки на пізнання навколишнього світу, а й у певному сенсі сама на себе. Ступінь усвідомлення вихідних концептуальних уявлень про свій об'єкт, предмет, методи дослідження визначає зрілість наукової дисципліни. Політологія для того щоб вважатися окремою науковою дисципліною має не тільки спрямовувати дослідницький пошук на вивчення політики, а й вивчати власне саму себе. Одним із головних питань постає визначення предметного поля політичної науки. Незважаючи на наявність доволі великої кількості літератури, ця проблема залишається відкритою. Досі дослідники розходяться між собою в оцінці меж та змісту політології, кола проблем, які вона охоплює, співвідношення з іншими науковими дисциплінами. Також слабо висвітлене питання основоположних засад, вихідних причин формування предмета політичної науки. Отже, дисертаційна робота Ковальчука М.В., мета якої полягає у розкритті основних принципів формування предмета політології на різних етапах її історії, актуальна та своєчасна.

Дослідження проведене у межах плану наукової роботи кафедри теорії та історії політичної науки філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Політичні виміри державного

управління: теоретичні принципи та прикладні аспекти» (номер державної реєстрації 0120U101772).

2. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Викладені у дисертації положення, висновки і рекомендації достовірні та теоретично обґрунтовані, спираються на наукову методологію і факти. Використання історичного, структурно-функціонального, порівняльного методів, понятійного аналізу, методів аналізу ідей, абстрагування, аналогій адекватне сформульованому предмету дослідження і поставленим у дисертаційній роботі завданням. Опертя на зазначені методи підтверджує обґрунтованість авторських положень у дисертації та достовірність одержаних результатів.

Автором опрацьована та узагальнена значна кількість наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Структура та обсяг використаних джерел демонструє ґрунтовність проведеного дослідження. Ковальчук М.В. посилається як на класичні, так й на сучасні праці з політичної теорії, філософії, історії науки та епістемології, розвиває на їхній основі власне бачення принципів розвитку предмета політології.

Автором роботи сформульована відповідна її темі мета, для досягнення якої поставлено та вирішено низку завдань, пов'язаних з вивченням стану наукового розроблення теми дисертації, підходів до визначення предмета політології, розрізнення її об'єкта та предмета, закономірностей його концептуалізації, особливостей «процесу трансформації українського політологічного дискурсу крізь призму зміни дії методологічних принципів формування предмета політології» (с. 25).

3. Теоретичне значення, наукова новизна отриманих результатів

Аналіз викладених у дисертаційній роботі результатів дає підстави стверджувати, що дослідження містить положення, які відображають особистий внесок автора, мають теоретичне значення і характеризуються науковою новизною.

Наукова новизна насамперед полягає у поставленні проблеми. Дисертантом вперше поставлено проблему принципів формування предмета політичної науки у її історії. Досі ця тема не порушувалась і детально не досліджувалася. Існують численні наукові розвідки з історії політології, особливостей її предметної сфери, але відсутні дослідження принципів формування предмета політичної науки.

Крім цього, серед інших найбільш суттєвих теоретичних результатів треба відзначити таке:

- схарактеризовано загальне теоретико-методологічне значення проблеми формування власного предмета політології у світлі предметності наукового пізнання як важливого критерію науковості. З'ясовано складність, неоднозначність визначення предмета політичної науки, його просторово-часову обумовленість, «залежність концептуалізації предмета політичної науки від типу її методології» (с. 115);
- проаналізовано основні принципи (детермінуючі чинники) становлення і розвитку предмета політології. Показана відсутність єдиного принципу формування предмета політології та наявність постійної взаємодії «всієї множини принципів із моментами їх накладання та синтезу на науковий дискурс політичної науки» (с. 149). Основна увага приділена впливу історизму (у попперівському розумінні) на характер політологічних досліджень, а також соціокультурним чинникам конструювання предметної сфери політології;
- виокремлено значення ідеологічної складової у формуванні предмета політології. Розвиваючи погляд на науку як особливу ідеологію та аналізуючи вплив політичних ідеологій на науково-дослідну діяльність, автор наголошує на необхідності виокремлення принципу ідеологізації для розуміння специфіки теоретизування з приводу політики;
- обґрунтовано дію принципу соціальної прийнятності на предмет політології. Виходячи з ідеї соціокультурної обумовленості науки, зокрема, залежності науки від притаманного історичній епосі типу раціональності, автором виявлено, що предметна область соціально-гуманітарних наук узгоджується з домінуючими у соціумі уявленнями, цінностями, інтересами;
- досліджено специфіку вияву виокремлених автором принципів конструювання предметного поля політології на прикладі політичної науки у радянській та пострадянській Україні. Висвітлено заідеологізованість політичних досліджень в Українській РСР та більш вільний, плюралістичний характер розвитку політології у сучасній Україні.

4. Практичне значення отриманих результатів

Одержані результати можуть бути використані у освітній діяльності для формування навчально-методичного забезпечення для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю «Політологія».

5. Апробація результатів дослідження

Обсяг друкованих праць та їхня кількість відповідає чинним вимогам щодо публікації основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. За темою дослідження опубліковано 12 наукових публікацій, серед яких 3 статті у фахових виданнях із політичних наук в Україні, 1 в іноземному виданні з індексом Web of Science, 1 розділ у колективній монографії, а також 7 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Отже, основні положення дисертації достатньо апробовані: вони опубліковані у відкритому друці та пройшли обговорення на науково-практичних конференціях.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація складається з анотації, списку опублікованих праць, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. За обсягом і оформленням відповідає вимогам порядку присудження наукових ступенів. Завдання дослідження дозволили дисертантові розкрити досліджуваний предмет і досягти поставленої мети. Матеріал викладено чітко і логічно професійною науковою мовою.

Тема дисертації та її зміст відповідають спеціальності 052 «Політологія».

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дисертаційне дослідження М. В. Ковальчука містить посилання на використані автором джерела та літературу відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав і академічної доброчесності. Всі випадки використання ідей, результатів та текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені належним чином.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, свідчить, що вимоги стосовно академічної доброчесності дисертантом дотримано. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Спрощене, звужене трактування сучасної політичної науки, як продукту позитивізму, біхевіоралістський погляд на політологію, як на «соціально-

поведінкову» науку. Неокантіанська критика позитивізму, криза неопозитивізму та поява постпозитивізму засвідчила, що науковість соціально-гуманітарних наук не визначається їхньою відповідністю позитивістському стандарту науки.

У першому розділі відсутні підрозділи. Наявність у дисертації цілісних розділів поруч з розділами, поділеними на частини робить зміст роботи не повністю структурованим. Варто було б структурувати перший розділ за допомогою розбиття на підрозділи, оскільки 2-4 розділи роботи містять підрозділи.

У другому підрозділі другого розділу міститься твердження про те, що інтерсуб'єктивність є винятковою особливістю гуманітарних наук: «Якщо згадати про суб'єктивну складову будь-якої науки, то у сфері вивчення політики ми повинні відійти лише від суб'єктивного боку дослідження і перейти до моменту інтерсуб'єктивності політичного знання, оскільки суб'єктивність притаманна будь-якому типу наукового пізнання, а от інтерсуб'єктивність є рисою лише тих типів наукових систем, предметом яких є людина або предметне поле яких містить людину або результат її діяльності як джерела досліджуваних явищ, зокрема політичних» (с. 110). Насправді, інтерсуб'єктивність є загальною рисою науки, бо процес наукового пізнання пов'язаний з комунікацією між дослідниками (суб'єктами пізнання). Для того щоб знання отримало статус наукового воно має бути перевірене іншими вченими, прийняте науковою спільнотою у ході обговорення та перехресної критики.

У першому підрозділі третього розділу заслуга впровадження у науковий обіг поняття «історизм» ('historicism') приписується К. Попперу (с. 122). Проте історія цього поняття дещо інша. Слово *historicism* з'явилося в англійській мові як переклад німецького слова *Historismus*, використання якого зустрічається у німецькомовній філософській та науковій літературі XIX ст. Вперше воно зафіксоване у праці К. фон Прантля *Die gegenwärtige Aufgabe der Philosophie* (1852). Пізніше, наприкінці XIX ст., австрійський політекономіст К. Менгер послуговувався цим терміном для критики німецького економіста Г. Шмоллера та його школи за надмірну залежність економічної теорії від економічної історії.

У четвертому розділі доцільно було б розглянути не лише дію принципів формування предмета політології в Україні під радянською окупацією та після відновлення її незалежності у 1991 р. Аналіз виглядав би повнішим, якщо б включав всю історію української політичної науки.

Загалом, зазначені зауваження не мають принципового характеру і не знижують наукового значення отриманих результатів проведеного дослідження.

9. Висновок

Дисертація Ковальчука М. В. «Принципи формування предмета політології в її історії» є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну та має теоретичне і практичне значення. Зміст дисертації відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), та п. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а Ковальчук Михайло Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія».

**Офіційний опонент,
кандидат політичних наук, доцент
кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»**

Олег КУКАРЦЕВ